

Marek Pielą

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

O ZNACZENIU NIEKTÓRYCH ZASOWNIKÓW PRZYSŁÓWKOWYCH WE WSPÓŁCZESNYM HEBRAJSKIM

ON THE MEANING OF SOME ADVERBIAL VERBS IN MODERN HEBREW

Summary

1. The verbs חזר and שב mean: a. to resume a stopped action (with infinitive of the main verb), b. to repeat an action (with the finite main verb), c. to perform a reversed action like to move in opposite direction, to sit down and to stand up, to put in and to take out, to close and to open, to unite and to divide, to appear and to disappear.
2. The verb הקפיד with infinitive of the main verb denotes an action repeated many times, on each occasion, and with negated infinitive it denotes an action that is never performed.
3. The verbs מיהר, הודרו, נחפו denote an action performed immediately.
4. The verb הקדים means to do something earlier than other people, earlier than expected, planned, usually, and to perform an action before another action.
5. The verb איחר means: a. not to do something because of being late (with a direct object), b. to begin something with delay (with the preposition ל), c. to do something later than usually, or to do something later than other people, or not to do something on time, or to do something until late (with an infinitive).

Czasownik przysłówkowy¹ to czasownik, którego używa się wespół z innym czasownikiem (nazwijmy go głównym) wyrażającym czynność, i który nie oznacza osobnej, niezależnej czynności, lecz tylko charakteryzuje pod różnymi względami czynność wyrażoną czasownikiem głównym, np.

1. pod względem jakości:

מיכאל, חסות 156) 'inni walczyli lepiej niż ja' (156);
(באר, נוצות 61) 'spojrzał mi głęboko w oczy' (61);
שטעיניו יהושע, הכלה) 'które błędnie uważaliśmy za szczęśliwe' (55)

¹ Na wzór angielskiego *adverbial verb* (L. Glinert, *The Grammar of Modern Hebrew*, Cambridge 2004, s. 225).

2. pod względem czasu:

היה מקדים לבוא למשרד עוד לפני שהגיעו השרתים 'przychodził do biura wcześniej, jeszcze zanim przyszli posługacze' (46 שחר, סוכן)

'później niż zwykle kończy pracę' (באר,) הוא מאחר לסיים את עבודתו (נוצות 252)

'mama natychmiast zamknęła sklep' (באר,) אמה מיהרה לסגור את החנות (נוצות 216)

3. pod względem częstotliwości:

'już od 3 lat [...] kupuje jedną książkę tygodniowo' (קשוע, גוף 33) [...] מקפיד לקנות ספר אחד בכל שבוע

'rzadko patrzą sobie na wzajem w twarz' (מיכאל, חסות 12) ממעטים להסתכל זה בפניו של זה

Od czasowników modalnych ('umieć', 'chcieć' itp.) różnią się czasowniki przysłówkowe tym, że oznaczają wykonanie czynności, a nie tylko możliwość czy potrzebę jej wykonania, tj. ze zdania 'הוא מאחר לסיים' wynika zdanie 'הוא מסיים', a znaczenie 'מאחר' można wyrazić np. okolicznikiem 'później'. Mimo że czasowniki przysłówkowe są osobliwością hebrajskiej gramatyki, w znanych mi opracowaniach znaczenie niektórych z nich opisuje się niedokładnie lub błędnie.

1. חזר, שב

Te synonimiczne czasowniki przysłówkowe mają zdaniem badaczy znaczyć wielokrotne ponawianie czynności (iterativum): חזר ואמר znaczy to samo, co 'שוב ושוב'², lub jednokrotne ponowienie czynności: הוא שב 'he says again'³. Tymczasem czasowniki te mają także inne znaczenia:

² E. Rubinstein, *Hacejruf Hapo'ali. 'Ijunim betahbir jamejnu*, Tel Awiw 1971, s. 170 (נשוב להילחם = נילחם שנית), O. Schwarzwald, *Hora'at hanasu hamurhaw: niwim, musa'im, to'arej po'al unesu'im kolelim*. „Hahinu” 49 (1977), s. 370. Ta sama autorka twierdzi gdzie indziej, że חזר oznacza kontynuowanie czynności: חזר ואמר ma jej zdaniem znaczyć 'Dan said continually' (O. Schwarzwald, *Modern Hebrew*, Lincom Europa 2001, s. 64-65), i ma być synonimiczne z 'ישבתי וישבתי' 'I sat continually', co jest nieprawdą, bo zdanie 'ישבתי וישבתי' znaczy nie 'siedziałem ciągle', lecz 'usiadłem z powrotem' albo 'usiadłem ponownie'.

³ H. B. Rosén, *A Textbook of Israeli Hebrew*, Chicago 1966, s. 346; L. Glinert, *The Grammar*, s. 225; E. A. Coffin, Sh. Bolozky, *A Reference Grammar of Modern Hebrew*, Cambridge 2005, s. 294-295 (podano tu też znaczenie wielokrotnego ponawiania).

1. Podjęcie przerwanej czynności lub stanu, głównie z bezokolicznikiem.

היה מצחצח את צפרניו [...] ופרש זרועותיו לצדדין [...] וחזר למרק את צפרניו 'właśnie czyścił sobie paznokcie [...] rozpostarł ramiona [...] i wrócił do piłowania sobie paznokci [nie: 'ponownie opiłował sobie paznokcie']' (שנהר, סיפורי 3, 23)

היתה רכונה על עציץ [...] לרגע הפנתה את ראשה אלי [...] ומיד חזרה לטפל בצמח 'była pochylona nad doniczką [...] na chwilę zwróciła głowę ku mnie [...] wróciła do zajmowania się rośliną' (מגד, יום 210)

אני הופך את הרגבים [...] מנסה לסיים את השיחה העצובה הזאת ולחזור להפוך 'przewracam wilgotne bryły [...] próbując zakończyć tę smutną rozmowę i wrócić do kopania ziemi' (גפן, כורסת 91)

'gwizdał cicho [...] – No? – powiedział [...] i na powrót ją gwizdać cicho' (קרין, סטודנטית 59)

'jakby znówu była studentką [mowa o dorosłej kobiecie]' (יהושע, הכלה 436) - nie 'jakby stała się na powrót studentką', co oznaczałoby czynność odwrotną, ale wtedy musiałoby być: להיות לסטודנטית.

W zdaniach tych mowa o czynności niedokonanej (o stanie w ostatnim przykładzie), która została przerwana, a potem podjęta, nie zaś o czynności dokonanej, a potem ponowionej. To ostatnie znaczenie, wspominane w gramatykach, jest wyrażane raczej przez dwie formy finitywne (lub dwa bezokoliczniki współrzędnie złożone, jak w ostatnim przykładzie poniżej):

עגנון, שירה 84) "Usiądźmy" 'powiedziała jeszcze raz: 'jeszcze raz zadzwonił' (יהושע, הכלה 454)

באר, נוצות) 'i ponownie próbowała mnie nakłonić' (עגנון, שירה 84)

באר, נוצות 119) 'i po raz kolejny opowiedział, jak co roku' (יהושע, הכלה 454)

באר, נוצות 79) 'ponownie ją odwiedzi' (יהושע, הכלה 454)

באר, נוצות 230) 'znów powiedziała' (יהושע, הכלה 454)

יהושע, הכלה) 'uznała za właściwe ponownie potwierdzić wobec mnie fakt twego zamążpójścia' (יהושע, הכלה 246)

2. Czynność odwrotna.

Semantycy wyróżniają pary antonimów, które oznaczają czynności wzajemnie odwrotne: *wlecieć* – *wylecieć*, *zakochać się* – *odkochać się*,

zapiąć – *rozpiąć*⁴. Czasowniki חזר i שב razem z formą finitywną czasownika głównego (któregokolwiek z pary antonimów) oznaczają niekiedy czynność odwrotną⁵:

2.1. ruch fizyczny w górę i w dół:

ה'postać zeszła do wejścia do domu [...] i z powrotem weszła na piętro' (37 (לוח, אגדות)

'podniósł się na łokciu [...] שיחזור ויניח ראשו על התיק (רז, פרשת 76) 'że na powrót położy głowę na teczce'

'podniosła na chwilę oczy, ale natychmiast je opuściła z powrotem' (35 (שני, הגידונים)

'schyliła głowę [...] z powrotem podniosła oczy na niego' (109 (שחר, סוכן)

'ukłękna [...] na powrót stanął na nogi' (86 (שחר, סוכן)

'stanął na nogi [...] Cwi na powrót opadł na siedzenie' (32-33, 3 (שנהר, סיפורי

'usiadł [...] i nie było w jego mocy na powrót wstać' (200 (שחר, סוכן)

'usiadł [...] położył się z powrotem' (115-114 (קנו, התגנבות)

'dobra pieczeń, [naciśnięta] ugina się, po czym z powrotem się wyprostowuje, jak dobrze napompowana gumowa piłka' (166 (בר יוסף, אנשי

ג'רם למוכרת [...] להרים את ראשה מהספר [...] לשוב ולטמון את ראשה בספר 'sprawił, że sprzedawczyni [...] podniosła głowę znad książki [...] z powrotem pochylić głowę nad książką' (31 (קשוע, גוף

'lądując [...] a potem na powrót się wznosząc' (159 (באר, נוצות

'nieboszczyk nagle podniósł się [z mar] [...] jeśli z powrotem wyciągnie się [na marach]' (221 (באר, נוצות

'zsiedli z koni [...] na powrót wsiedli na konie' (131 (באר, נוצות

⁴ J. Apresjan, *Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki języka*, tłum. Z. Kozłowska, A. Markowski, Wrocław 1980, s. 368-373.

⁵ E. Boruchowski i P. Trumer (*Hafah ba wehafah bah – 'ijun semanti-pragmati bejahas hamašma'ut bejn milim hamehune hefeh. „Lešonenu”* 57/3 (1994), s. 215-249), omawiające antonimy typu *zamknąć* – *otworzyć*, nie wspominają jednak, że w hebrajskim ta antonimia jest wyrażana przez שב i חזר.

2.2. wkładanie – wyjmowanie, wchodzenie – wychodzenie

ניגש להניח אותם בתיבה [...] והוא חזר ואסף אותם 'poszedł włożyć je do skrzynki [...] zabrał je z powrotem' (108 שחר, סוכן)

הוציא חפצים מתוכה וחזר ותחבם פניה 'wyciągał z niej jakieś rzeczy i je wkładał z powrotem' (8 מגד, מסע)

יצא מן הצריף [...] חזר ונכנס אל הצריף 'wyszedł z baraku [...] wszedł z powrotem do baraku' (89 קנו, התגנבות)

נבלע ונשכח בסבך המטפסים [...] אבל הנה הוא שב ונחלץ בידי הידירים החדשים 'został pochłonięty i zapomniany w gąszczu pnączy [...] ale teraz został na powrót wydobyty przez nowych mieszkańców' (265 יהושע, הכלה)

2.3. zamykanie – otwieranie

ועיניו נעצמות [...] חזר ופקח את אינו האחת 'a jego oczy się zamykały [...] na powrót otworzył jedno oko' (70 שחר, סוכן)

את עיניו [...] חזר ועצם עין אחת 'otworzył [...] oczy [...] na powrót zamknął jedno oko' (39, 3 שנהר, סיפורי)

כדי לנעול אותה על מנעול [...] חזרה ופתחה את הדלת 'aby zamknąć drzwi na klucz [...] z powrotem otworzyła drzwi' (124 שחר, סוכן)

פותח אותה [...] ושב וסוגר את המזודה 'otwierał ją [...] na powrót zamykał walizkę' (34 שחם, לב)

2.4. spajanie – oddzielanie

על פניה [...] והדפיה למקומה וחזרו וחלצו רתוקי הדופן האחורית והפכוה [...] על פניה [...] 'zwolnili łańcuchy tylnej klapy i ją spuścili [...] podnieśli ją na jej miejsce i na powrót zamocowali ją kołkami' (7-16 יזהר, ימי)

את התווית שהסיר מבקבוק הבירה ואחר שב ומדביקה אל דופן כוסית היין 'etykietkę, którą zdjął z butelki po piwie, a następnie z powrotem ją przyklejał do boku kieliszka na wino' (130 באר, נוצות)

הוא הסיר את הסמל שעל דש מעילו ושם ונעץ את העין [...] בצידו הפנימי של הדש 'odpiął znaczek, który miał na pole płaszcza i na powrót przypiął oko [...] po wewnętrznej stronie poły' (141 באר, נוצות)

2.5. pojavianie się i znikanie

הוא מבחין בדמות גבוהה ודקה שנעמדת במלבן האור [...] וחוזרת ונעלמת 'zauważa wysoką, szczupłą postać, która staje w prostokącie światła [...] i na powrót znika' (401 יהושע, הכלה) – nie 'znika ponownie', bo w kontekście mowa o pojawieniu się, a nie o pierwszym zniknięciu.

נעלמו וחזרו וניתגלו מדי עשר דקות 'znikali i na powrót się pojawiali co 10 minut' (62 קריץ, סטודנטית)

פרט מסויים [...] וחזר ומסתירו 'odslania [...] pewien szczegół [...] i na powrót go zakrywa' (125 שחר, סוכן)

2.6. zacząć istnieć – przestać istnieć

חזר ונתקשר ענן גדול מעל ליישובנו הקטן [...] 'w kraju zapana-wał spokój [...] z powrotem nad naszą małą osadą zawisła wielka chmu-ra' (30-31 סיפורו, קפליוק, סיפורו)

[...] וחזרות ונולדות מאפרן [...] 'które ulegają samospaleniu [...] i na powrót się rodzą z popiołów' (38, 3 סיפורי, שנהר, סיפורי)

2.7. popadanie w sprzeczne stany

i nawet Roni ואפילו רוני חייכה על כורחה, אך אחרי רגע חזרה והירצינה
uśmiechnęła się z przymusem, ale po chwili na powrót spoważniała'
(קריץ, סטודנטית 13)

'na widok łzawiących oczu [...] שב מבטו ומזדהר [...] jego spojrzenie na powrót się rozjaśnia' (218-219 הכלה, יהושע, הכלה)

אלומת אור שטפה [...] את צדודיתו [...] ואחר-כך שבה ושקעה דמותו באפלולית
'snop światła zalał [...] jego sylwetkę [...] a potem jego postać na powrót
pograżyła się w ciemności' (67 נוצות, באר, נוצות)

'rozbrzmiały dalekie [...] הצטלצלו מילים רחוקות [...] שב החדר ושקע בדומייתו
słowa [...] pokój na powrót pograżył się w ciszy' (120 נוצות, באר, נוצות)

Powyższe zdania na pewno nie mówią o ponownym wykonaniu czynności, lecz właśnie o czynności odwrotnej, bo w przytoczonym w cytatach kontekście poprzedzającym opisano nie pierwsze wykonanie tej samej czynności, lecz czynność odwrotną wobec tej wyrażonej czasownikiem głównym z czasownikami חזר, שב. Gdy jednak w kontekście opisano zarówno pierwsze wykonanie czynności, jak i czynność odwrotną, można mieć wątpliwości, czy mowa o czynności odwrotnej, czy ponowionej, czy też o podjęciu przerwanej czynności:

'sama צונחת עליה בעצמה [...] היא קמה ממקומה [...] חוזרת לשקוע בה בעצמה
opada na nie [= łóżko] [...] wstaje z miejsca [...] na powrót sama się
w nim [=łóżku] zagłębia' (488-489 הכלה, יהושע, הכלה) – tutaj לשקוע może
znaczyć czynność odwrotną, i za tym przemawia opis czynności prostej (קמה)
w bliższym kontekście poprzedzającym, a przeciwko temu fakt, że
czynność odwrotną wyraża się głównie dwiema formami finitywnymi.
Wyrażenie może też znaczyć czynność ponownie wykonaną, za czym
przemawia opis pierwszego wykonania czynności w dalszym kontekście
poprzedzającym (צונחת), a przeciwko czemu przemawia forma bezoko-
licznikowa czasownika głównego. Sama forma wyrażenia לשקוע חוזרת
sugerowałaby znaczenie 'podjęcia przerwanej czynności', co jest chyba
najlepszą interpretacją tego wyrażenia, bo czasownik שקע nie musi
oznaczać 'zanurzania się' (procesu), może też oznaczać 'bycie zanu-
rzonym'.

ותחושת הטומאה [...] שהיתה חזקה כליכך בימים הראשונים ושככה במקצת עם 'uczucie nieczystości' [...] które było tak silne w pierwszych dniach, i osłabło nieco z czasem, odzyskuje intensywność' (קנו, התגבבות 71) - tu חזר oznacza czynność odwrotną wobec czynności wyrażonej czasownikiem שככה, a nie powrót do poprzedniego stanu wyrażonego zdaniem היתה חזקה, bo znaczenie czasownika przysłówkowego חזר wynika z kontekstu bezpośrednio poprzedzającego, a nie z kontekstu odleglejszego, a ponadto חזר z formą finitywną oznacza nie podjęcie przerwanej czynności, lecz czynność odwrotną lub ponowioną.

'ten człowiek każe wstać [...] את הקהל [...] wszyscy siadają z powrotem' (411 הכלה (יהושע, הכלה) - tu חזר znaczy 'podjęcie przerwanej czynności', a nie 'czynność odwrotną' (jak to może sugerować polski przekład, ale ze względów stylistycznych nie jest możliwy przekład wyrażający znaczenie podjęcia przerwanej czynności: *wszyscy podejmują na nowo czynność siedzenia*), mimo kontekstu poprzedzającego, bo לשבת znaczy raczej 'siedzieć', niż 'usiąść', ponadto czynność odwrotną wyrażałyby raczej dwie formy finitywne: הכל חוזרים ומתיישבים.

Wykonawca czynności odwrotnej może być inny, niż wykonawca czynności prostej:

היתה המכונית [...] פורמת בארבעת גלגליה את רשת הזהרורים [...] והאילנות [...] חוזרים ומתפרים תפירים לתקן את הפרימה 'samochód [...] pruł czterema kołami sieć płam światła [...] a drzewa [...] na powrót zeszywały, aby naprawić poprute miejsca' (41, 3 סיפורי (שנהר, סיפורי

Znaczenie czynności odwrotnej wyrażają też okoliczniki pochodzące od czasowników חזר, שב:

1. בחזרה

פתחת את התנור וסוגרת בחזרה 'otwierająca piec i zamykająca go z powrotem' (27 קשוע, גוף

'zaczął rozbiierać się powoli [...] שאתלבש בחזרה? [...] Czy mam się ubrać z powrotem?' (33 ברוסוף, הפוטוגרף

'gejzer [...] wystrzelił w nocne powietrze i opadł z powrotem' (50 נבו, ארבעה

2. חזרה

'zdjął kask [...] שם חזרה על הראש את הקסדה [...] włożył kask z powrotem na głowę' (345 הכלה (יהושע, הכלה

סרטן [...] שכבר נחצה לשני חלקים [...] ומחבר חזרה את שיירי הסרטן [...] 'raka [...] który już został podzielony na dwie części [...] na powrót łączy resztki raka [...] z połówką, która pozostała' (329-335 יהושע, הכלה)

Przysłówki בחזרה i חזרה oznaczają niekiedy czynność odwzajemnioną (rodzaj czynności odwrotnej):

חזרה 'światło lamp uderza ciemność. Ciemność odwzajemnia ciosy' (23 Agdud, לוז, אגדות)

חזרה 'i [Awram] przytula go do siebie [...] przytula go [= Awrama] z wzajemnością jedną ręką' (נבו, ארבעה 179)

חזרה 'ciężarówka nadjeżdża z naprzeciwną, z wysoko świecącymi reflektorami. On ją oślepią z wzajemnością' (71 ארבעה, נבו)

חזרה 'radio wykrzykuje słowa [...] a ty masz ochotę odwzajemnić ten krzyk/ krzyknąć na radio' (נבו, ארבעה 146)

חזרה 'kiwnął głową na powitanie do kilku spośród siedzących, którzy odwzajemnili mu pozdrowienie' (23 גוף, קשוע)

חזרה 'Chagit חגית התקשרה לחפש אותך, אבל אמרה שלא תחפש אותה בחזרה dzwoniła, aby cię szukać, ale mówiła, żebyś ty jej nie szukał' (יהושע, הכלה 491)

3. שוב

חזרה 'שמעו אותו פותח [...] את הדלת [...] וסוגר את הדלת שוב [...] drzewi [...] i zamyka drzewi z powrotem' (חסות 100, מיכאל)

2. הקפיד

Zasownik przysłówkowy הקפיד jest tak parafrazowany przez gramatyków: 'I was careful to be there'⁶, zatem ma on znaczyć albo staranne wykonanie czynności (jednokrotnej), albo usiłowanie (skuteczne), aby czynność wykonać. Z poniższych przykładów wynika jednak, że czasownik ten oznacza zwykle czynność, która jest wykonywana wielokrotnie i żadne jej wykonanie nie jest pominięte, a ponadto ta systematyczność, z jaką czynność jest wykonywana, wynika ze starań, usiłowań wykonawcy i dlatego

⁶ E. Rubinstein, *Hacejraf*, s. 170.

⁷ L. Glinert, *The Grammar*, s. 225. W artykule nie podaję polskiego przekładu cytowanych parafraz zdań z czasownikami przysłówkowymi, bo parafrazy te, pozbawione kontekstu, są wieloznaczne, a ich autorzy często wyjaśniają *ignotum per ignotum*.

podmiotem czasownika הקפיד nie może być rzeczownik oznaczający rzecz pozbawioną woli⁸:

מקפיד לקנות ספר אחד בכל שבוע [już od 3 lat [...] kupuje jedną książkę tygodniowo] (33 (קשוע, גוף

מקפיד להגיע לכאן היישר מתפילת הבוקר 'zawsze po porannej modlitwie przychodzi tu' (111 (יהושע, הכלה

כמו מקפיד תמיד להשיב בזהירות עצומה על שאלות 'jakby zawsze starał się odpowiadać z wielką ostrożnością na pytania' (24 (עוז, מנוחה

היה מקפיד להסב את פניהן אל הקיר 'zawsze odwracał je przodem do ściany' (100 (שחר, סוכן

הקפיד ריינהולד לעמוד על רגליו בשעת מעשה 'Rajnhold zawsze stał na nogach, gdy to robili' (81 (שחר, סוכן

מקפידה היתה לשלוח להם מדי שנה [...] מכתב ברכה 'zawsze co roku wysyłała im list z życzeniami/ nie zdarzyło się, by zapomniała wysłać' (83 (באר, נוצות

מקפידים לקצוץ את רגלו של סימן הפלוס 'starannie obcinają nóżkę plusa' (89 (באר, נוצות

היקפיד לכתוב את עצמו [...] 'הבחור הנידחק' 'samego siebie zawsze nazywał *chłopakiem, który się pcha*' (11 (קריץ, סטודנטית

הוא לא תמיד מקפיד לשמור על גודל האותיות 'on nie zawsze dba o to, aby litery były duże/ czasami pisze małymi literami' (362 (יהושע, הכלה

Z bezokolicznikiem zaprzeczonym czasownik הקפיד znaczy 'nigdy nie robić czego':

המקפידה לא לחשוף לעיני אורחי המלון שום סימנים 'która nigdy nie ukazuje oczom gości hotelowych żadnych oznak' (43 (יהושע, הכלה

כל הדרך הקפדתי לא להסיט את מבטי מן החלון 'przez całą drogę ani razu nie odwróciłem wzroku od okna' (74 (קשוע, גוף

מקפיד הוא שלא להתעטף בטלית של משי 'on nigdy nie używa jedwabnego tałesu' (248 (באר, נוצות

מקפיד שלא להשיב לילד תשובות מעורפלות 'nigdy nie udziela dziecku mglistych odpowiedzi' (131 (מיכאל, חסות

Zdania powyższe znaczą 'zawsze coś robić/ nigdy czegoś nie robić', nie zaś 'starać się zawsze coś robić' (czasem z powodzeniem, a czasem bez). To ostatnie znaczenie ma czasownik השתדל i jego synonimy:

מקפיד להשיב לילד תשובות מעורפלות 'zawsze starałem się nie siadać [...] koło młodych kobiet [ale akurat raz usiadłem]' (74 (קשוע, גוף

⁸ Czasowniki חזר i חזרנו mają więc niekiedy znaczenie iteratywne (gdy oznaczają wielokrotne powstawanie czynności), a czasownik הקפיד ma znaczenie habitualne.

Na to, że czasownik הקפיד oznacza tu wykonywanie czynności za każdym razem, gdy należy ją wykonać, a nie staranne wykonanie czynności jednorazowej, wskazują czasowniki oznaczające czynności, których jednokrotne wykonanie nie może być bardziej lub mniej staranne: nie można starannie przyjść, starannie stać na nogach, starannie nazwać (jednorazowo) siebie jakoś, ani też nie można starannie nie owinąć się tałesem. Zatem הקפיד z bezokolicznikiem oznacza systematyczne wykonywanie czynności powtarzanej, a nie staranne wykonanie czynności jednorazowej. To ostatnie znaczenie mają okoliczniki:

באר, נוצות 82) 'starannie je wyprała' וכיבסה אותם בקפידה

(, רז) 'uważnie przypatrywałem się odbiciu' התבוננתי בקפידה בבבואה (פרשת 68)

באר, נוצות 214) 'z wielką starannością kopiował z niego szkic' העתיק מתוכה בקפידה רבה תרשים

באר, נוצות 227) 'starannie ich sprawdzała' ובוחנת אותם בקפידה

מיכאל, חסות 163) 'starannie uczesana' ומסורקת בקפידה

ליברכט, מקום 105) 'i starannie zamknął album ze zdjęciami' וסגר את אלבום התמונות בהקפדה

Widać więc, że podana przez Rubinsteina parafraza (כתבתי בהקפדה) jest błędna. Jeśli czynność jest wyrażona rzeczownikiem odczasownikowym z przyimkiem על, to możliwe są oba znaczenia:

1. 'systematyczne wykonywanie czynności':

באר, נוצות 219) 'wszystkie owe pokarmy, które chorzy na cukrzycę powinni zawsze jeść' כל אותם מאכלים שחולי סוכרת חייבים להקפיד עליהם

מיכאל, ('gdybyś modlił się zawsze/regularnie' אילו הקפדת על התפילה חסות 330)

עוז, מנוחה 18) 'Jonatan wypełniał wszystkie swe zwykłe obowiązki' הקפיד יונתן היטב על מילוי כל חובותיו הרגילות

גרוסמן, מישו 48) 'jak ona, już od wieku 3 lat, używała tylko specjalnego szamponu' 'dbał o każdy szczegół w piśmie procesowym obrony' הקפיד על כל פרט בכתב ההגנה

- tj. żadnego szczegółu nie zaniedbał. (קשוע, גוף 26) 'staranne wykonanie czynności nawet jednorazowej'

מיכאל, חסות 115) 'podpisuję się starannie' אני מקפיד על החתימה שלי

'starannie przestrzega się godzin odwiedzin [= pozwala się na odwiedziny tylko w wyznaczonych godzinach]' מקפידים מאוד על שעות הביקור (בר יוסף, הפוטוגרף 83)

3. נחפז, הזדרז, מיהר

Czasowniki przysłówkowe מיהר, הזדרז i נחפז tak są parafrazowane przez gramatyków⁹: מיהרתי להשיב = השבתי מהר; מיהרתי מאוד להשיב = השבתי מיהר לדבר; נחפזים לתקוע = תוקעים בחופזה; נזדרזו ללכת = הלכו בזריזות; מהר מאוד הוא = 'he came fast', הוא מיהר לבוא = 'quickly spoke' (i.e. 'soon spoke'); 'Dan fired Gad hastily' = 'he hurried to finish'/ הוא סיים מהר = הזדרז לסיים 'he hurried to finish'. Widać, że przypisuje się tym czasownikom dwa różne znaczenia: 'robić coś z dużą szybkością' i 'zrobić coś natychmiast'. Podane tu parafrazy mogą bowiem mieć oba te znaczenia, a niektóre z nich znacznie częściej wyrażają sens 'robienia czegoś z dużą szybkością': 'i modliliśmy się pospiesznie [nie: 'natychmiast pomodliliśmy się]' (51 (עמיר, תרגול); 'wszystko to zostało zrobione z dużą szybkością' (96 (עוז, המצב); 'idziesz za szybko' (109 (קשוע, גוף). Także znaczenie czasowników głównych użytych w niektórych parafrazach sugeruje raczej znaczenie 'robienia czegoś z dużą szybkością' (הלכו בזריזות). Tymczasem czasowniki מיהר, הזדרז i נחפז prawie zawsze znaczą 'zrobić coś natychmiast', nie zaś 'robić coś z dużą szybkością':

מיהרתי להתקשר אל השרת הראשי 'natychmiast zadzwoniłem do szefa personelu' (253 (הכלה, היהושע, הכלה); 'on natychmiast milknie' (70 (גנזבורג, חיידק) 'Grin niezwłocznie wyjaśnił' (157) (קשוע, גוף) 'natychmiast skinął głową' (138) (באר, נוצות) 'mama natychmiast zamknęła sklep' (216) (ברטוב,) 'natychmiast położyli się na podłodze' (24) (אחות) 'mama natychmiast podała mi naczynie' (104) (קשוע, גוף) 'natychmiast przyłożyła lornetkę do oczu' (36) (שנהר, סיפורי) 'a skoro natychmiast się przebrał' (154) (לזו, אגדות) 'odrzekł natychmiast' (29) (מיכאל, חסות) 'natychmiast zadeklarowała wobec współlokatorki swą niewinność' (135) (קשוע, גוף) 'nie osądzaj go pochopnie/ od razu' (104) (לזו, אגדות) 'śledczy natychmiast zaprzecza' (253) (שמעוני, חדר) 'Juwal od razu wybrał sobie najwyższy hamak' (2) (שנהר, סיפורי)

⁹ E. Rubinstein, *Hacejruf*, s. 170; L. Glinert, *The Grammar*, s. 225; E.A. Coffin, Sh. Bolozky, *A Reference Grammar*, s. 294; O. Schwarzwald, *Modern Hebrew*, s. 64.

10); הודרו והזמין להם חדר 'natychmiast zarezerwował dla nich pokój' (יהושע, הכלה 447).

Zdania powyższe brzmiałyby absurdalnie, gdyby użyć w nich okolicznika z *dużą prędkością*, bo prędkość, z jaką wykonuje się opisane w nich czynności przeważnie nie ma żadnego praktycznego znaczenia i dlatego się jej nie wyraża okolicznikiem z *dużą prędkością*. Trudno sobie wyobrazić, w jakich okolicznościach mogłoby być istotne, czy ktoś rezerwuje pokój z *dużą prędkością*, czyli np. poprzez szybkie wypowiedanie wyrazów, natomiast oczywiście natychmiastowe, niezwłoczne zarezerwowanie pokoju jest często bardzo wskazane. Zdania te są zatem dowodem, że użyte w nich czasowniki przysłówkowe znaczą 'zrobić coś natychmiast', nie zaś 'zrobić coś z *dużą prędkością*', i najlepsza parafraza takich zdań to ¹⁰ עשה דבר-מה מיד, a spośród podanych wyżej parafraz jedynie ta Glinerta (*soon spoke*) wyraża poprawnie znaczenie hebrajskiego zwrotu. Błędem autorów podanych wyżej parafraz jest niewłaściwy dobór czasowników, które dopuszczają oba znaczenia (np. z czasownikami הלך i דיבר możliwy jest zarówno sens 'z *dużą prędkością*', jak i 'natychmiast'), przez co parafrazy te są dwuznaczne. Znaczenie 'z *dużą prędkością*' jest wyrażane nie przez czasowniki przysłówkowe, lecz przez okoliczniki:

מצב רוחו של אבל מתדרדר במהירות 'nastrój Abła szybko się pogarsza' (גפן, כורסת 9) 'będziemy biec szybko' (הפנר, כולל 115).

Czasownik przysłówkowy מיהר jest używany tylko wtedy, gdy główny czasownik wyraża czynność podlegającą woli, zamierzoną. W przeciwnym wypadku używa się raczej okolicznika:

והם יודעים די מהר את מי אני בא לקחת 'oni dość prędko [= po niedługim czasie] wiedzą, kogo przyjechałem zabrać' (גפן, כורסת 180).

4. איחר, הקדים

Czasowniki איחר, הקדים tak są parafrazowane¹¹: איחרה לבוא = באה 'Who went to sleep early tonight?'; הקדים לישון הלילה? = אמרה מוקדם; הגיע מוקדם = 'arrived early (i.e. earlier than expected)'; הוא אחר לבוא = 'he came late'. Zatem jedynie Glinert pró-

¹⁰ A. Ewen-Šošan, *Milon Ewen-Šošan meħudaš ume'udkan lišnot ha'alpajim*, 2004, s. 901.

¹¹ E. Rubinstein, *Hacejruf*, s. 170-173; O. Schwarzwald, *Modern Hebrew*, s. 64; L. Glinert, *The Grammar*, s. 225; E.A. Coffin, Sh. Bolozky, *A Reference Grammar*, s. 293.

bował dokładniej określić, co znaczą te czasowniki., ale 'wcześniej, niż można by się spodziewać' to tylko jedno ze znaczeń הקדים:

1. הקדים

1.1. 'zrobić coś wcześniej niż inni'

היה מקדים לבוא למשרד עוד לפני שהגיעו השרתים 'przychodził do biura wcześniej, jeszcze zanim przyszli posługacze' (46 שחר, סוכן)

'Perec ukląkł razem z nim i wcześniej [niż on] położył rękę na monetach' (116 קנז, התגנבות)

'wcześniej [niż inni] הקדים לעלות לארץ ישראל עם ייסודה של האוניברסיטה (עגנון, שירה 44) 'przyjechał do Izraela po założeniu uniwersytetu'

'mieścina, kładąca się wcześniej [niż duże miasta] spać' (97 מיכאל, חסות)

Dopełnienie bliższe czasownika הקדים może oznaczać tych, co później czynność wykonali:

אם לא הקדימה את בנה והסתלקה מן העולם, 'jeśli nie ubiegła swego syna, umierając [wcześniej niż on]' (41 יהושע, הכלה)

אם תקדים אותו ותפנה בעצמה לבית המשפט 'jeśli go ubiegnie, i sama [wcześniej niż on] poda sprawę do sądu' (130 קשוע, גוף)

אבי יצחקו לך 'aby ubiec swoich kolegów, po to, by oni się z ciebie nie śmiali' (24 ברטוב, אחות)

Z określeniem odstępu w czasie:

הקדמת אותי בדקה 'o jedną minutę wcześniej zrobiłeś to, co ja miałem zamiar zrobić' (127 נבו, ארבעה)

1.2. 'zrobić coś wcześniej niż planowano, przewidywano, niż zwykle'

'prosiła mnie [...] להקדים ולהגיע בשש ולפעמים אפילו בחמש [...] bym przyszedł wcześniej [niż zwykle], o godzinie 6, a czasem nawet o 5' (105 קשוע, גוף)

'pojechał do Jerozolimy wcześniej niż planował' (39 יהושע, הכלה)

'przesuniemy lekcję na wcześniejszą lub późniejszą porę' (אבן זהב, שיילוק לה)

'wyjdzie wcześniej niż planował' (30 יהושע, הכלה)

'i jeszcze prosiła, aby podróż rozpoczęła się wcześniej, niż planowano' (177 לוז, אגדות)

'dlaczego nie pojechać wcześniej [niż było w planie]?' (29 יהושע, הכלה)

ליו, אגדות) 'nie wezmą go do wojska wcześniej niż zaplanowali' (22)

באר, נוצות) 'pewnego roku zima nadeszła wcześniej niż zwykle' (246)

רוז, פרשת) 'wcześniej niż zwykle wyszedłem z domu, bo o godzinie 6.17' (99)

Z określeniem odstępu w czasie:

יהושע, הכלה) 'umożliwić siostrze przyjazd 2 tygodnie wcześniej/ przełożenie przyjazdu o 2 tygodnie wcześniej' (63)

יהושע, הכלה) 'wylądował 15 minut wcześniej, niż planowano' (121)

1.3. 'wykonać czynność wcześniej, niż inną czynność opisaną w kontekście'

יהושע, הכלה) 'w busie, który Raszed nagrzał wcześniej dla swych pasażerów, każdy wrócił na swoje stare miejsce' (435)

יהושע, הכלה) 'Samaher [...] już wcześniej skuliła się, mała i zawstydzona' (435) - zdanie wtrącone w narrację w czasie teraźniejszym, więc mowa o czynności wcześniej niż opisywane w narracji teraźniejszej zdarzenie.

יהושע, הכלה) 'nie obiecał zawczasu swemu nauczycielowi [tj. nie obiecał przed śmiercią swego nauczyciela]' (439)

יהושע, הכלה) 'ona nawet zawczasu [= przed rozmową, w której to powiedziała] kupiła bilet lotniczy' (518)

קנו, התגבבות) 'i nazwiskiem, które podał przed swoim imieniem' (163)

ליו, אגדות) 'gdy tato powstał, aby czytać hagadę, poprzedził [ją] zaimprovizowaną przemową' (151)

2. איחר

2.1. 'nie zrobić czegoś z powodu spóźnienia' (z dopełnieniem bliższym oznaczającym czynność niewykonaną):

ליו, אגדות) 'skoro spóźnił się na sadzenie [= nie przyjechał sadzić]' (109)

יהושע, הכלה) 'aby nie spóźnili się na kolację' (511)

הזריחה את הרוצה לאחר את הזריחה 'nie chcę się spóźnić na wschód słońca/ przyjsć po wschodzie słońca' (153 נוצות, באר)

בן עזר (35) 'spóźnić się na autobus' (לחזור, באר)

ראובני, כל ספורי (כל ספורי) 'pan przegapił właściwą chwilę' (אדוני אחר את השעה 353)

2.2. 'zacząć robić coś później niż należało' (przyimek ל z rzeczownikiem oznaczającym czynność rozpoczętą z opóźnieniem):

(עמיר, תרגול 60) 'spóźnianie się do pracy' (האיחורים לעבודה)

(שחר, סוכן 106) 'spóźnił się około pół godziny na przyjęcie' (אחר כחצית השעה לארוחה)

(קשוע, גוף 115) 'czy mogę się trochę spóźnić na jutrzejszą zmianę' (אם אוכל לאחר קצת למשמרת של מחר)

(הושע, הכלה) 'ona jest już spóźniona na posiedzenie' (היא מאחרת לשיבה 24)

2.3. 'zrobić coś później niż zwykle' (z bezokolicznikiem):

(באר,) 'później niż zwykle kończy pracę' (הוא מאחר לסיים את עבודתו 252 נוצות)

(לוח, אגדות 90) 'zjedliśmy posiłek później niż zwykle' (איחרנו לסעוד)

2.4. 'zrobić coś później niż należało' (z bezokolicznikiem):

(קנו, התגבבות 195) 'że może zaśpi rano' (שלא יאחר לקום בבוקר)

(רו, פרשת 92) 'zbyt późno [= po przejechaniu przystanku] zapukałem w dach kabiny kierowcy' (איחרתי לרפוק על גג תא-הנהיגה)

(דן, ראש 49) 'którego dowództwo frontu wysyła później niż powinno/ z opóźnieniem' (שמפקדת החזית מאחרת לשלוח)

2.5. 'zrobić coś później niż inni' (z bezokolicznikiem)

(שנהר, סיפורי 3, 16) 'pan Simchoni wraca wieczorem później niż inni' (מר שמחוני מאחר לשוב בערבים)

2.6. 'nie zrobić czego w terminie' (z bezokolicznikiem)

(קפליק,) 'nie zapłaciliśmy w terminie podatku' (איחרנו לשלם את המס 28 סיפורי)

2.7 'robić coś do późna' (z bezokolicznikiem)

(תמוז, רקויאם 124) 'śpi do późna' (מאחרת לשכב במיטתה)

Porównując podane przeze mnie parafrazy z objaśnieniami podawanymi w dotychczasowych opracowaniach można zauważyć, że o ile formę wyrażen językowych dokładnie się w nich opisuje, to ich znaczenie jest objaśniane niedokładnie, a czasem błędnie. Powody są dwa: po pierwsze, większość próbek języka, którymi autorzy ich ilustrują swe twierdzenia, to zdania przez nich samych wymyślone, pozbawione kontekstu, który wskazywałby na znaczenie wyrażen językowych. Po dru-

gie, autorzy gramatyk, podając parafrazy objaśnianych wyrażeń, nie przestrzegają bardzo pożytecznej w semantyce zasady, aby w celu objaśnienia znaczenia danego wyrażenia parafrazować je posługując się wyłącznie wyrażeniami prostszymi semantycznie niż wyrażenie objaśniane¹². Z tego powodu parafraza באה מאוחר = אחרה לבוא w istocie niczego nie wyjaśnia, bo nie wiadomo, co to dokładnie znaczy מאוחר. W swoim przekładzie zdań z czasownikami przysłówkowymi starałem się używać wyrażeń semantycznie prostszych niż w oryginale, i bardziej eksplicytnie wyrażać także te znaczenia, które w oryginale są zawarte w kontekście, a nie w samym tłumaczonym zdaniu.

Teksty źródłowe:

- אבן זהב, שיילוק: ארי אבן זהב, שיילוק. היהודי מונציה. ירושלים 1947.
 באר, נוצות: חיים באר, נוצות. עם עובד 2005.
 בן עזר: אהוד בן עזר, המחצבה. תל אביב 1963.
 בר יוסף, אנשי: יהושע ברייטוסף, אנשי בית-רימון. סיפורים מן הפרובינציה. תל אביב תשי"ח.
 בר יוסף, הפוטוגרף: יהושע ברייטוסף, הפוטוגרף הרביעי. ספרית מעריב 1991.
 ברטוב, אחות: חנוך ברטוב, אחות רחוקה. סיפורים. תל אביב 1973.
 גנזבורג, חידק: בעז גנזבורג, חידק קטלני. לדורי 1997.
 גפן, כורסת: יהונתן גפן, כורסת השיש. כנרת 1991.
 גרוסמן, מישור: דוד גרוסמן, מישור לרוץ אתו. הקיבוץ המאוחד 2004.
 דן, ראש: אורי דן, ראש גשר. א.ל. הוצאה מיוחדת. 1975.
 הפנר, כולל: אברהם הפנר, כולל הכל. ירושלים 1987.
 יהושע, הכלה: א. ב. יהושע, הכלה המשחררת. הקיבוץ המאוחד. 2001.
 יזהר, ימי: ס. יזהר, ימי צקלג. כרך ראשון. תל אביב 1958.
 לוז, אגדות: צבי לוז, אגדות המקום. ספריית תרמיל 1983.
 מגד, יום: אהרן מגד, יום האור של ענת. תל אביב 1992.
 מגד, מסע: אהרן מגד, מסע באב. תל אביב 1984.
 מיכאל, חסות: סמי מיכאל, חסות. תל אביב 1977.
 נבו, ארבעה: אשכול נבו, ארבעה בתים וגעגוע. זמורה-ביתן 2004.
 עגנון, שירה: שמואל יוסף עגנון, שירה. ירושלים תשלי"א.
 עוז, המצב: עמוס עוז, המצב השלישי, כתר 1991.
 עוז, מנוחה: עמוס עוז, מנוחה נכונה. תל אביב 1982.
 עמיר, תרגול: אלי עמיר, תרגול כפרות. תל אביב 1984.
 קנו, התגנבות: יהושע קנו, התגנבות יחידים. תל אביב 1988.

¹² Tę metodę objaśniania znaczeń propaguje A. Wierzbicka, por. wybór jej prac: *Semantyka. Jednostki elementarne i uniwersalne*, Lublin 2006.

- קפליוק, סיפורו: מנחם קפליוק, סיפורו של ג'משיד. תל אביב 1974.
 קריץ, סטודנטית: ראובן קריץ, סטודנטית. תל אביב 1990.
 קשוע, גוף: סייד קשוע, גוף שני יחיד. כתר 2010.
 ראובני, כל ספורי: א. ראובני, כל ספורי א. ראובני. ירושלים.
 רז, פרשת: אברהם רז, פרשת המלחמה של עודד ירקוני. סיפורים. הקיבוץ המאוחד 1977.
 שחם, לב: נתן שחם, לב תל-אביב. עם עובד 1996.
 שחר, סוכן: דוד שחר, סוכן הוד מלכותו. תל אביב 1979.
 שמעוני, חדר: יובל שמעוני, חדר, תל אביב 1999.
 שנהר, סיפורי: יצחק שנהר, סיפורי יצחק שנהר. מוסד ביאליק. כרכים 1-3.
 ירושלים 1960.
 שני, הנידונים: יואל שני, הנידונים לחסד. תל אביב, "אופק".
 תמוז, רקויאם: בנימין תמוז, רקויאם לנעמן. תל אביב 1978.

Teksty źródłowe z google.books:

- ליברכט, מקום: סביון ליברכט, מקום טוב ללילה. כתר 2002.

